

amorem Dei, vel quid simile. Et sic etiam illud iudicium habebit suam veritatem, si revera tale sit objectum, quale iudicatur, etiamsi honestum non sit; ut si bonum delectabile iudicetur consentaneum sensui, et sub ea ratione diligendum, vel potius diligibile; quod iudicium sufficiet, ut voluntas pro libertate sua illud diligat. In nullo ergo sensu præcedit necessario falsitas propria in tali iudicio, ut voluntatem peccaminosam præcedit.

29. *Secundum corollarium.* — Unde ulterius colligo, nullam esse differentiam, quæ in hac parte assignatur ab auctoribus contrariæ sententiæ, inter peccatum commissum appetendo objectum malum sub aliqua ratione boni, et peccatum commissum appetendo objectum de se bonum indebito modo, vel cum defectu debite circumstantiæ. Quia in neutro ex his peccatis necessario supponitur iudicium propriè falsum, et erroneum; et in utroque potest præcedere inconsideratio: neque in uno est magis necessaria, quam in alio. Prior pars de falsitate, constat; quia de peccato posteriori modo commissio, amando male bonum objectum, dicti auctores fatentur posse committi sine prævio errore intellectus practici per inconsideratum iudicium. Quod autem idem sit de peccato commissio amando pravum objectum sub ratione boni, probatur ex dictis; quia fieri potest, ut illa ratio boni, sub qua amatur tale objectum, non sit tantum apparens, sed vera: quia vere tale objectum est delectabile, aut utile, vel commodum naturæ secundum se spectatæ: ergo ex ea parte non necessario præcedit falsitas in tali iudicio.

30. Unde probatur altera pars, quia sicut in priori peccato potest præcedere inconsideratio circumstantiæ, ob cuius defectum peccatur: ita in posteriori potest intervenire consideratio prohibitionis, vel pravitatis talis objecti. Ergo sicut in priori genere peccati inconsideratio non sufficit, ut illud iudicium practicum absolutum, faciendum est hoc, sit falsum, licet sit inconsideratum: ita nec in posteriori sufficiet. Probatur paritas rationis, quia in neutro iudicio sensus est, hoc esse hic et nunc faciendum rectam rationem, alioqui utrumque falsum esset: sed sensus est, esse faciendum secundum aliquam aliam regulam, aut finem, ut explicatum est: et ita utrumque erit verum per conformitatem ad rem, de qua iudicium fertur. In quo est etiam attente considerandum, etiam quando revera objectum est honestum, si male ametur ex circumstantia, vel modo indebito, non amari, ut honestum, sed

materialiter tantum, et quasi per accidens ejus honestum ibi concurrere; ideoque sub alia ratione boni amandum iudicari, et per conformitatem ad illam veritatem iudicii sumendam esse. Igitur in hoc eadem est ratio de utroque iudicio. Quia tam inconsideratio, quam veritas æque potest in utroque iudicio præcedere, etiamsi in uno sit inconsideratio de conditione ipsius objecti; in altero vero de circumstantia, aut modo tendendi in illud. Nam hoc discrimen ad falsitatem iudicii parum refert, si alioqui conformitatem habet cum re iudicata, sicut illam habere potest, ut ostensum est. Adde vero in ultima parte, in neutro iudicio, ut verum sit, esse necessariam inconsiderationem, quia licet quis advertat, objectum esse turpe, ac proinde simpliciter malum, potest vere iudicare esse delectabile, et sub ea ratione bonum, et appetibile. Et similiter, licet objectum de se sit honestum; malum autem sit hic et nunc, tali modo illud amare, et totum hoc actu consideretur, potest nihilominus esse delectabile, vel ad alios fines utile, illud hic et nunc velle, et tale vere iudicari, et ut amabile proponi; ergo in neutro iudicio est necessaria inconsideratio, ut iudicium verum sit; atque ita nulla apparet inter illos duos modos peccandi differentia, quoad hoc quod in uno potius quam in alio error, vel inconsideratio præcedere debeat.

31. *Satisfit fundamento contrario in num. 18.* — Ex his satis responsum est ad fundamentum Durandi et Malonii; cum enim dicunt, ante dilectionem, vel electionem præcedere iudicium, quo tale objectum, vel hujus dilectio hic et nunc proponitur, ut simpliciter bonum, et conveniens, æquivocatio est in vocibus illis, *simpliciter conveniens*, seu *bonum*. Nam *conveniens*, addito adverbio simpliciter, videtur significare id, quod est conveniens ad morum honestatem, ut secundum Dei legem, aut rectam rationem. Et sic falsa est propositio assumpta, ut probatum est: quia alias nemo sine hæresi posset fornicare. Potest etiam dici simpliciter conveniens, quasi comparative; quia omnibus aliis objectis oppositis, vel circumstantiis consideratis, hoc est excellentius bonum, magisque conveniens: et in hoc etiam sensu falsa est assumpta propositio. Quia sufficit absolutum iudicium, quod hoc sit bonum, et amabile, ut diligatur, etiamsi cum aliis non conferatur. Imo licet alia iudicentur meliora secundum altiores rationes bonorum, sufficit iudicare hoc in suo ordine esse bonum, ac conveniens appetenti secundum aliquam ra-

tionem, vel in ordine ad aliquem finem, ut voluntas pro sua libertate in illud feratur; etiamsi intellectus per iudicium illud cæteris non præferat. Denique potest dici *simpliciter conveniens*, quod non tantum in spe sua, sed etiam in particulari, et cum circumstantiis, quæ hic et nunc occurrunt, et considerantur, convenientiam, et bonitatem suam retinet. Et in hoc sensu vera est propositio, male autem subsumitur tale iudicium continere errorem veritati contrarium, quoties objectum est turpe, vel illud appetere honestum non est; quia potest vere sub alia ratione esse bonum, et conveniens simpliciter, id est, absolute, et cum omnibus circumstantiis tunc concurrentibus, ut satis explicatum est.

32. *Secunda assertio bipartita.* — *Ad omne peccatum antecedit error practicus moris, seu electionis, et nullus alius requiritur.* — Nihilominus tamen additus, ad omne peccatum antecedere in intellectu iudicium defectuosum, quod erroneum in moribus, seu quoad moralem directionem, dici potest: et nullum alium defectum intellectus esse necessarium ad peccatum. Hæc fuit sententia Scoti in 3, dist. 36, quæst. 1, art. 1, quem ibi sequitur Bassolis, art. 3, § *Sed quantum*, etc., et Gabriel, art. 2, part. 2, conclus. 3, et idem indicat in 2, dist. 22, quæst. 2, art. 3, dub. 3, ubi refert Alenssem, qui hoc indicat in 2 part., quæst. 112, membr. 3, et quæst. 145, art. 1, ad 6, et quæst. 123, membr. 3, in fine, quatenus ait, omne peccatum esse mendacium lato modo, quia declinat a veritate boni. Et idem sentiunt Almainus, dict. tract. Moral., cap. 4, Ocham, quem Gabriel etiam allegat, in 3, quæst. 12, in 2 ejus part., art. 4, et quodl. 4, quæst. 6, art. 3, in 4 ejus part. Consentiant etiam Adrianus, Henricus, Corduba et alii in superioribus allegati. Et prior quidem pars, scilicet necessarium esse hunc defectum, confirmari potest illis vulgatis testimoniis Scripturæ. *Errant, qui operantur malum*, Proverb. 14, et Psalm. 118: *Erravi sicut ovis, quæ perii*: nam illa comparatio declarat optime illum errorem esse a via recta. Nam de illo etiam dicitur Isai. 55: *Omnes nos tanquam oves erravimus*. Et sic etiam concludunt damnari: *Ergo erravimus*, Sapient. 5. Ratione item probatur, quia nemo potest eligere malum, nisi iudicando illud esse diligibile sub aliqua ratione boni: sed hoc ipsum iudicium imperfectum est, et ad peccandum de se inducens: ergo saltem hic defectus intellectus in omni peccato intervenit.

33. *Objectio.* — *Solutio.* — Dices, errorem ibi commissum non esse in intellectu, sed esse in voluntate, maxime quando intellectus sufficienter, vel etiam æqualiter utramque viam proponit, et voluntas deteriore eligat: tunc enim intellectus de se non decipit, nec errare facit: ergo ille dici non potest proprius defectus intellectus. Et declaratur, quia si quis habeat illud iudicium simul cum iudicio, et prudentiali circa bonum honestum per voluntatem sequatur dictamen prudentiæ, non dicitur errare, nec habere defectum in intellectu, propterea quod simul cum iudicio perfectiori, simul habeat perfectiorem: ergo quando habens in intellectu eosdem actus, voluntas eligit, quod deterius est, non est id tribuendum intellectui: neque iudicium illud defectus intellectus dici potest. Respondeo, duobus modis posse aliquem considerare objectum pravum moraliter, ut iudicium de aliqua ejus bonitate ferat. Primo mere speculative in ordine ad solam cognitionem cujusvis physiciæ veritatis, et hoc modo iudicium de tali objecto, licet in suo genere imperfectum sit negative, id est, non sit tantæ perfectionis, quantæ sunt alia iudicia intellectus: nihilominus in sua specie potest esse perfectum, et simpliciter est quædam perfectio intellectus: et ita non potest dici propriè defectus ejus. Alio vero modo potest illud iudicium exerceri practice, nimirum adiungendo illud consultationi practice, quando de voluntate dirigenda in ordine ad opus tractatur. Et tunc dico exercere talem actum, esse defectum quemdam intellectus morali prudentiæ contrarium, quia non potest prodesse ad rectam directionem voluntatis, et quantum est ex se, illam impedire potuisset. Et hoc modo consideratus talis actus, etiam in illo, qui ei non consentit, aliquis defectus est, vel moralis, si talis actus quoad exercitium liber sit, vel physicus, et naturalis, si talis cogitatio ab extrinseco proveniat. Nam interdum defectus naturalis potest esse occasio alicujus lapsus moralis, si voluntas ei succumbat.

34. *Secundæ pars conclusionis, quod nullus alius defectus requiratur, unde probetur.* — *Responsio.* — Altera vero pars exclusiva quod præter hunc defectum non sit necessarius alius defectus intellectus ad peccandum, quasi per inductionem probanda est ex omnibus hactenus dictis: nam exclusimus necessitatem omnium aliorum defectuum, qui excogitari possunt. Solum objici potest, quia ille defectus positivus quem in iudicio illo practico, et imperfecto posuimus, non potest dici ignorantia,

nec proprie, nec late. Cum tamen secundum Aristotelem omnis peccans sit ignorans aliquo modo: qui modus loquendi etiam ex Scriptura sumi videtur; responderi potest, primo, ignorantiam distinguere in privationis per carentiam cognitionis, et pravae dispositionis per positivum errorem. Unde omnis error est ignorantia, licet non convertatur. Juxta hanc ergo doctrinam illud iudicium practicum eo modo, quo error dicitur, etiam dici poterit ignorantia non privationis, sed pravae dispositionis, pravae, inquam, non formaliter, seclusa voluntate, sed radicaliter, seu occasionaliter (ut sic rem explicem). De tali ergo ignorantia possunt intelligi illa verba Aristotelis, et similia. Quae responsio in rigore sustineri potest: est tamen creditu difficilis, quia ignorantia in genere scientiae apponitur: et proprius error inde vocatur ignorantia, quod cognitionem alicujus veritatis excludit, quod non habet illud principium.

35. *Responsio secunda—Impugnatur primo.* — *Impugnatur secundo.* — Aliter responderi potest, omnem peccatorem esse ignorantem, quamvis non semper ignorantia peccet, quia non semper ignorantia est causa peccati, sed interdum est effectus; quia ipsum peccatum tenebras inducit, ac mentem a veritatis cognitione avertit. Ita loquuntur Alensis, et Henricus, et alii supra. Unde inferunt, praesertim Henricus defectum ignorantiae, ut dicit carentiam alicujus cognitionis, vel considerationis, non semper antecedere peccatum voluntatis, licet semper cum illo sit, et saepius antecedenter, aliquando vero consequenter. Quae responsio quoad eam partem, qua negat propriam ignorantiam semper praecedere, est consentanea superius dictis. Quoad alteram vero partem, quae affirmat, licet inconsideratio non semper antecedit, semper concomitari, aut subsequi, non caret difficultate. Nam imprimis non potest talis ignorantia sequi ex peccato, pro eodem instanti, pro quo fit peccatum, quia repugnat privari intellectum aliquo actu, quem in illo instanti habere supponitur, propter peccatum in eodem instanti commissum: alias habitus, et privatio simul essent in eodem instanti temporis; quod fieri non potest. Ergo vel in illo instanti supponitur carentia cognitionis, seu alicujus considerationis; et sic inconsideratio ordine naturae peccatum praecedit; vel si non praecedit, non erit pro illo instanti: et consequenter saltem pro illo primo instanti, in quo peccatur, erit defectus voluntatisissime ignorantia intellectus. Deinde, si pro

illo instanti hoc admittitur, inde inferri potest, etiam pro aliquo tempore durare posse. Quia sola culpa voluntatis non habet tantam efficaciam in intellectum, ut statim, seu immediate post primum instans peccati, faciat illum ab actuali consideratione, vel iudicio repugnante cessare. Imo experimento constat, actualem conscientiae remorsum, ac reprehensionem perseverare in ipso actu peccati; imo interdum eo acius urgere, quo voluntas in ipso actuali peccato diutius immoratur. Ad hanc vero replicam ex sequenti puncto patebit responsio.

36. *Responsio tertia et verior.* — Ultimo enim addi potest axioma illud, *Omnis peccans est ignorans*, sive de antecedente, sive de consequente ignorantia intelligatur, moraliter intelligendum esse, et secundum ordinarium operandi modum humanum, non metaphysice, ac de absoluta necessitate. Nam revera tanta necessitas ex nullis certis principiis colligi potest, ut probatum est. Moraliter autem optima ratio illud ostendit. Primo de ignorantia consequente. Quoniam veluti naturale est, ut quando voluntas ad aliquam partem est propensa, et affecta, ad illius considerationem intellectum convertat: et consequenter a contraria consideratione illum avertat: non quidem subito repugnans iudicium prorsus auferendo, sed vel paulatim illud remittendo. Accedit quod modo postquam aliquid definite vult, naturaliter refugit omnem internam reprehensionem, quae tristitiam, et molestiam afferre solet. Denique hoc modo multiplicatio peccatorum solet caecitatem mentis secum afferre: quia *qualis unusquisque est; talis finis sibi esse videtur*. Secundo haec moralis necessitas, etiam ad antecedentem ignorationem, vel inconsiderationem, vel saltem tenuem considerationem extenditur. Tum quia pluribus intentus minor est ad singula sensus: qui autem peccat, necessario cogitat de objecto peccati, et de commoditatibus ejus. Unde moraliter loquendo, vel non considerat honestatem contrarii objecti, vel remissius quam oportet. Tum etiam, quia licet fortasse non minus attente cogitet de turpitudine objecti, quam de ejus delectabilitate (hoc enim etiam moraliter, ac frequenter contingere potest) nihilominus absolute loquendo, non tantum considerat gravitatem malitiae moralis, nec rationes omnes, quae a tali objecto possent voluntatem avertere, quantum posset, et in tali eventu deberet. His ergo modis ante omne peccatum antecedit aliquis defectus intellectus ad ignorantiam, vel inconsiderationem

nem pertinens secundum ordinarium modum peccandi: et hoc satis est, ut moraliter etiam loquendo verum sit axioma illud: Omnis peccans est ignorans.

CAPUT VII.

UTRUM DE FACTO ANGELI MALI PER IGNORANTIAM, VEL CUM PLENA SCIENTIA, ET ADVERTENTIA PECCAVERINT.

1. *Certum est Angelos ex ignorantia non peccasse.* — *Prima sententia negativa.* — *Probatur.* — Hactenus solum de possibili locuti sumus: et ideo non solum de Angelis, sed etiam de hominibus, et de omni intellectuali natura possibili generalem doctrinam tradidimus: et ideo dicendum superest in particulari, et de facto, quomodo ex hac parte Angeli peccaverint. In quo puncto omnes supponunt non peccasse ex ignorantia privationis propria, cum essent pleni scientia, et fide: nec ex ignorantia pravae dispositionis, id est, ex proprio errore falsitatis, quia talis error non stat cum plenitudine scientiae, ut supra satis ostensum est. De sola ergo inconsideratione superest controversia. In qua est prima sententia docens Angelos non peccasse ex aliqua inconsideratione omnium rerum quae necessariae erant, et sufficere poterant ad bene operandum, si vellent. Ita sentiunt ex antiquis Scotus, Gabriel, et alii. Ex modernis vero pro hac sententia pugnat Palacios, in 2, dist. 5, disp. 2, et Valentia, 1 tom., disput. 4, quaest. 14, ubi cum in puncto 2, cum Scoto, et aliis defendisset, posse Angelum et hominem peccare sine incogitantia intellectus, in puncto 3, addit de facto ita peccasse Luciferum, et qui eum secuti sunt, pravae Angelos: et contrarium putat non esse Scripturis consentaneum. Primo quia, Ezech. 28, de Luciferi dicitur in persona Regis Tyri, *In multitudine negotiationis tuae repleta sunt interiora tua iniquitate, et peccasti*. Ubi per multitudinem negotiationis in creatura pure intellectuali nihil aliud significari potest, nisi multiplex recogitatio, et consideratio intellectus inducens ad peccatum. Unde subjungitur: *Et elevatum est cor tuum in decore tuo, perdidisti sapientiam tuam in dedecore tuo*. Et, Isai. 14, dicitur de eodem in persona Regis Babylonis: *Qui dicebas in corde tuo: in caelum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum. Ascendam super altitudinem nubium, et similis ero Altissimo*. Nam dicere Angeli est cogitare: consideravit ergo Angelus divinam

excellentiam, et aliorum Angelorum gradus, et omnibus consideratis decrevit extolli super omnia creata, et Deo assimilari: non ergo ex inconsideratione peccavit. Secundo hoc confirmat ratio, quia si peccatum Angelorum ex inconsideratione processisset, non fuisset adeo grave, sicut a Scriptura et Patribus exaggeratur: nam incogitantia, seu inadvertentia peccatum minuit, et tanta esse potest, ut peccatum excuset, sicut et ignorantia. Tertio, quia non apparet cujus rei inconsideratio cum fundamento possit Angelis malis in secundo instanti attribui, quia in primo instanti habuerunt perfectam Dei considerationem tam naturalem, quam supernaturalem per fidem: et in secundo perfecte deliberarunt de se et rebus suis, sicut et alii Angeli, et summa facilitate poterant omnia ad se, et ad Deum pertinentia actu considerare, sicut alii Angeli, quae ergo ratione, vel conjectura potest de illis inconsideratio praesumi.

2. Addit praeterea Valentia rationem aliam, quae specialiter attingit quaestionem de peccato superbiae, et ideo illam omitto. Et addo quartam rationem, quae saltem de caeteris Angelis sub Luciferi maxime procedit. Nam docent sancti (ut infra videbimus) supremum Angelum traxisse secum tertiam partem stellarum, alios ad peccatum inducendo: e contrario vero Michaeli restitisse, et pro divino honore pugnavit. At illa pugna non fiebat armis, sed rationibus, et considerationibus mentis, ut significant illa verba Michaeli attributa: *Quis sicut Deus?* Ergo cum hac praedicatione Michaelis, et inductione Luciferi non potuit esse inconsideratio in caeteris Angelis audientibus illos: necessario enim debuerunt utriusque motiva considerare; ergo qui restiterunt suasioni Michaelis, non potuerunt ex inconsideratione peccare. Imo etiam ipse Lucifer in eodem instanti, in quo peccavit, Michaelis animadversionem percepit: tum quia totum id in instanti fiebat ab Angelis; tum etiam, quia in ipsa via, antequam Lucifer damnaretur, pugnavit cum Michaeli; ergo sensit, ac percepit illius resistantiam. Dicit aliquis, percepisse quidem Luciferum in secundo durationis instantis verba Michaelis, prius tamen natura peccasse, ac subinde ex inconsideratione peccasse, licet statim durante peccato, ad considerationem provocatus fuerit. Sed contra hoc est, quia si ex inconsideratione sic peccasset, saltem potuisset per animadversionem, et considerationem supervenientem a peccato desistere, et mentem mutare, saltem immediate